

Ocena ryzyka w więzieniu

Autorzy: **Carlos Fernandez i Fernando de Lasala**,
członkowie zespołu ekspertów unijnej sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji podstaw.

Radicalisation Awareness Network

Ocena ryzyka w więzieniu

ZASTRZEŻENIE PRAWNE

Dokument został przygotowany dla Komisji Europejskiej, ale wyraża jedynie poglądy autorów. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek konsekwencje wynikające z wykorzystania tej publikacji. Więcej informacji na temat Unii Europejskiej można znaleźć na stronie internetowej <http://www.europa.eu>.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2021

© Unia Europejska, 2021

Zasady ponownego wykorzystywania dokumentów Komisji Europejskiej zostały określone w decyzji Komisji 2011/833/UE z dnia 12 grudnia 2011 r. w sprawie ponownego wykorzystywania dokumentów Komisji (Dz.U. L 330 z 14.12.2011, str. 39). O ile nie zaznaczono inaczej, ponowne wykorzystanie tego dokumentu jest dozwolone na podstawie licencji Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Oznacza to, że ponowne wykorzystanie jest dozwolone pod warunkiem podania źródła i poinformowania o wprowadzonych zmianach.

W przypadku jakiegokolwiek wykorzystania lub powielania elementów, które nie są własnością Unii Europejskiej, konieczne może być uzyskanie zgody bezpośrednio od odpowiednich podmiotów dysponujących prawami autorskimi.

Niniejszy dokument przedstawia narzędzia oceny ryzyka stosowane w państwach członkowskich UE zarówno w kontekście więziennictwa, jak i bezpieczeństwa. Koncentruje się on na istniejących instrumentach, ich zawartości i sposobie, w jaki są obecnie wykorzystywane. Opisuje również cele oceny i wyzwania na przyszłość w tej dziedzinie.

Dokument jest podzielony na dwie części. Pierwsza część zawiera omówienie celów, korzyści, ograniczeń i ogólnego działania oceny ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem celów w środowisku więziennym. W drugiej części dokonano przeglądu najczęściej stosowanych w Europie narzędzi i ich poparcia w badaniach naukowych. Omówiono w niej sposób, w jaki instrumenty są obecnie wdrażane, ich podstawowe cechy i główne różnice między nimi. Na koniec podsumowano walidację narzędzi, najlepsze praktyki i potrzebę dalszych badań.

Główne wnioski wskazują na potrzebę dalszej walidacji i uzgodnienia wspólnej terminologii, doprecyzowania celów i określenia niezbędnego związku między działaniami demobilizacyjnymi a oceną ryzyka i potrzeb kryminogennych. Co więcej, dzielenie się dobrymi praktykami wśród państw członkowskich UE wydaje się kluczowe dla wzbudzenia zainteresowania tą kwestią.

Część A – Tło sytuacyjne oceny ryzyka w więzieniu

Wprowadzenie

W ostatnich latach w całej Europie opracowano i wdrożono kilka inicjatyw mających na celu ocenę sytuacji i podjęcie odpowiednich działań wobec sprawców brutalnego ekstremizmu (VEO). Niektóre z nich są prowadzone w społeczeństwach i angażują podmioty odgrywające określone role w zapobieganiu brutalnym przestępstwom ekstremistycznym. Inne zostały opracowane specjalnie z myślą o ich wdrażaniu w środowiskach nadzoru kuratorskiego i więziennego i są zwykle związane z działaniami demobilizacyjnymi i praktykami w zakresie oceny ryzyka. W niniejszym dokumencie skupimy się na tych najnowszych, choć niektóre z narzędzi opracowanych do użytku poza więzieniem są również brane pod uwagę.

Więzienia, jako specyficzne środowiska zachowań, są często opisywane jako „wylęgarnie radykalizmu”. Wyjaśnia to znaczenie tych miejsc, jeśli chodzi o podejmowanie inicjatyw w zakresie interwencji, oceny i resocjalizacji w celu zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi.

Ocenę ryzyka można zdefiniować jako „każdy proces obejmujący systematyczne gromadzenie i interpretację informacji dotyczących danej osoby w celu przewidzenia prawdopodobieństwa wykazywania przez tę osobę niepokojącego zachowania w przyszłości”⁽¹⁾. Choć ocena była zwykle przeprowadzana przez psychologów klinicznych specjalizujących się w dziedzinie zdrowia psychicznego, wyzwanie związane z nowymi formami przemocy doprowadziło do opracowania nowych rodzajów oceny ryzyka jako kluczowego elementu zapobiegania ekstremizmowi. W rzeczywistości do niedawna nie istniały instrumenty oceny ryzyka wystąpienia ekstremizmu. Jednakże nowe formy brutalnych przestępstw ekstremistycznych pokazały ograniczenia w stosowaniu instrumentów pierwotnie opracowanych pod kątem sprawców zwykłych brutalnych przestępstw. W tym względzie „znaczące różnice w charakterystyce brutalnych ekstremistów w porównaniu ze sprawcami zwykłych brutalnych przestępstw uwydatniły potrzebę zastosowania specjalistycznego i odpowiedniego narzędzia dla tej populacji”⁽²⁾.

W dyskusji na temat zapobiegania i przeciwdziałania brutalnemu ekstremizmowi należy wziąć pod uwagę dwie kwestie: po pierwsze należy pamiętać, że nie wszystkie państwa członkowskie UE mają takie same potrzeby, co powoduje szereg różnic w sposobie działania wymiaru sprawiedliwości i służb więziennych („uniwersalne rozwiązanie” nie odpowiada konkretnym potrzebom); po drugie narzędzia te są czymś nowym i istnieją różne opinie na temat ich rzeczywistej skuteczności. Dostępne instrumenty wykorzystywane są w różny sposób, a w większości przypadków ocena praktyk wskazuje na konieczność dalszego rozwoju.

(1) Herrington i Roberts, Risk Assessment, str. 282–305.

(2) Council of Europe, Draft Council of Europe Handbook, str. 13.

Ponadto konieczne jest powiązanie szczegółowej dyskusji na temat wymagań ocen z pewnymi istotnymi kwestiami, np. ramami prawnymi danego kraju, ochroną danych, współpracą między wieloma agencjami, a nawet zalecanymi szkoleniami w zakresie wdrażania takich narzędzi. Kluczowymi kwestiami, którymi należy się zająć, są sposób dzielenia się informacjami i ich wykorzystanie do podejmowania dalszych decyzji. W tym względzie interwencja psychospołeczna i skuteczna ocena ryzyka wydają się być dwiema stronami procesu resocjalizacji.

Jednocześnie, mimo że istnieje wysoki poziom zgody co do znaczenia oceny ryzyka, występują różnice między poszczególnymi grupami docelowymi, dlatego niezbędne jest jasne zrozumienie ocenianych grup. Pomimo pewnych różnic, obecne praktyki w zakresie oceny ryzyka zazwyczaj identyfikują konkretne niepokojące elementy: przekonania i postawy, przeszłość kryminalna, skłonność do używania przemocy, środowisko społeczne i powiązania rodzinne z określonymi/terrorystycznymi ugrupowaniami, zdolności (umiejętności szkoleniowe), potrzeby ideologiczne i motywacja, zamiar stosowania i promowanie przemocy na tle ideologicznym itp. W niektórych przypadkach uwzględniane są czynniki łagodzące i ochronne, które również mogą pomóc w ocenie.

Kolejną istotną kwestią są cele takich ocen. W tym względzie unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw (RAN) opisała już różnorodność takich celów: narzędzie organizacyjne jako sposób na uporządkowanie niektórych źródeł informacji; narzędzie ułatwiające podejmowanie decyzji, ukierunkowane na niektóre środki, takie jak umieszczenie w placówce; narzędzie resocjalizacyjne pomagające w procesie resocjalizacji; narzędzie przeglądowe służące do oceny osób podczas odbywania kary pozbawienia wolności i/lub narzędzie współpracy między wieloma agencjami, umożliwiające wymianę informacji z innymi agencjami.⁽³⁾ Biorąc pod uwagę te możliwości, wydaje się jasne, że narzędzia oceny ryzyka odgrywają istotną rolę w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go. Spójne i wiarygodne praktyki przeprowadzania ocen mogą wspomóc procesy zarządzania więzieniem, w tym związane z bezpieczeństwem i demobilizacją. Jednocześnie zapobieganie brutalnemu ekstremizmowi wiąże się również ze współpracą wielu agencji i kluczową rolą, jaką mogą odgrywać więzienia: przedmiotem zainteresowania są współpraca z organami ścigania, dzielenie się informacjami wywiadowczymi i wspieranie badań.

Niniejszy dokument skupia się na różnych kwestiach dotyczących procesu oceny ryzyka i zawiera różne sekcje. Pierwsza część zawiera wprowadzenie do instrumentów oceny ryzyka, koncentrując się na celach, ograniczeniach i korzyściach płynących z takich praktyk. Druga część zawiera trzy różne sekcje: opis narzędzi powszechnie stosowanych w państwach członkowskich UE i ich poparcie w recenzjach naukowych, ogólny przegląd szkoleń prowadzonych w całej Europie oraz prognozy na przyszłość.

Cele, korzyści i ograniczenia narzędzi oceny ryzyka

Celem niniejszej sekcji jest opisanie i odniesienie się do konkretnych celów procesu oceny ryzyka, a także dotychczasowych korzyści i ograniczeń. Zawiera ona ogólny przegląd koncentrujący się na obecnie stosowanych podejściach.

Przede wszystkim sposób, w jaki narzędzia są obecnie wykorzystywane, jest ściśle powiązany ze strukturami, w ramach których instrumenty są opracowywane i wdrażane. Podczas przeprowadzania indywidualnych ocen ryzyka (stosowania przemocy) praktycy i badacze wzięli pod uwagę **cztery główne podejścia**: nieustrukturyzowaną ocenę kliniczną, metodę aktuarialną, profesjonalną ocenę ustrukturyzowaną i kwestionariusz samooceny. Profesjonalna ocena ustrukturyzowana jest obecnie powszechnie uznawana za dobrą praktykę oceny⁽⁴⁾, a co więcej, została uznana za najlepsze podejście do oceny sprawców brutalnych przestępstw ekstremistycznych⁽⁵⁾. Zapewnia ona elastyczną metodologię i przywiązuje dużą wagę do roli osoby dokonującej oceny, która jest ostatecznie odpowiedzialna za interpretację zawartych czynników dynamicznych punktowanych w ramach narzędzia. Umożliwia także systematyczną ocenę opartą na dowodach, ponieważ większość czynników jest empirycznie powiązana z charakterem zachowań ekstremistycznych.

⁽³⁾ Radicalisation Awareness Network, Developing, Implementing and Using, str. 3.

⁽⁴⁾ Hart i Logan, Formulation of violence risk, str. 83–106; Logan i Lloyd, Violent extremism: A comparison of approaches, str. 3.

⁽⁵⁾ Monahan, The individual risk assessment of terrorism, str. 520–524.

Inne podejścia, takie jak metodologia aktuarialna i/lub kliniczna, wykazują istotne niedociągnięcia. Borum wskazuje, że „czysto mechaniczne, aktuarialne podejście wydaje się niepraktyczne, choćby dlatego, że zdarzenia wynikowe są tak rzadkie, że ilościowe oszacowania prawdopodobieństwa w poszczególnych przypadkach byłyby w najlepszym razie bardzo niestabilne i niewiarygodne”⁽⁶⁾. Z drugiej strony uważa, że czysto kliniczne i nieustrukturyzowane podejście byłoby również niepożądane, „ponieważ ulegałoby wielu uprzedzeniom i ograniczeniom w ramach ludzkiej oceny, które miały negatywny wpływ na te oceny w przeszłości, czyniąc je niespójnymi, niedokładnymi i pozbawionymi przejrzystości”.

W przypadku profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej i wskaźników wykorzystywanych w narzędziach oceny ryzyka podstawową koncepcją jest **dynamika**. Z tego powodu nie ma sensu uznawać ryzyka za coś statycznego w czasie. Takie elementy, jak: postawy, zachowania, emocje i ideologia, mogą ulec zmianie podczas odbywania kary pozbawienia wolności, co musi zostać odzwierciedlone w instrumentach. Treść i charakter tego typu narzędzi zostaną przeanalizowane w kolejnych sekcjach niniejszego dokumentu.

Najczęstsze **cele** obecnych instrumentów:

- wymiana informacji między różnymi instytucjami/agencjami (na przykład policją, służbami wywiadowczymi, administracją więzienną i kuratorską);
- wykrywanie poziomów ryzyka, które mogą prowadzić do wzięcia pod uwagę ryzyka behawioralnego w przyszłości, w obecności pewnych zewnętrznych czynników wyzwalających;
- identyfikacja celów, które mogą pozytywnie wpłynąć na niektóre działania penitencjarne i kierować nimi, np. działania demobilizacyjne, przydział, klasyfikacja, umieszczenie i izolacja, aby na przykład uniknąć rekrutacji;
- wspieranie badań, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, w celu lepszego zrozumienia procesów radykalizacji.

Jeśli chodzi o zalety i wady tych instrumentów, należy wziąć pod uwagę kilka kwestii: po pierwsze, powinno być jasne, że instrumenty nigdy nie powinny zastępować oceny ludzkiej; po drugie, wszelkie informacje uzyskane z oceny należy uznać za zmienne w czasie. Co więcej, oszacowanie ryzyka nie jest precyzyjną procedurą matematyczną. Poniżej opisano niektóre korzyści i ograniczenia.

Korzyści:

- Instrumenty zapewniają systematyczne informacje dla profesjonalistów, niezależnie od tego, gdzie ci pracują (więzienie, nadzór kuratorski, policja, służby wywiadowcze itp.). Instrumenty zapewniają bardziej dogłębną wiedzę na temat danej osoby.
- Oszacowanie ryzyka pomaga w procesach decyzyjnych w kontekście więziennym: ponowne umieszczenie, klasyfikacje i wszelkie inne środki mające na celu skuteczne postępowanie ze sprawcami przestępstw.
- Ocena ryzyka może również pomóc w określeniu konkretnych celów interwencji/resocjalizacji. W tym sensie modele takie jak risk-need-responsivity zawierają wyraźne odniesienia do poziomu ryzyka jako kryterium decydującego na przykład o intensywności interwencji.
- Instrumenty oceny ryzyka są łatwe do wdrożenia w kontekście więziennym ze względu na ustrukturyzowane otoczenie i dużą liczbę sprawców przestępstw. Ponadto w okresie po popełnieniu przestępstwa dostępny jest szeroki zakres interesujących informacji: badania lekarskie, wywiady, obserwacje personelu więziennego itp.

Ograniczenia:

- Instrument nigdy nie zapewni matematycznego oszacowania ryzyka, a do zrozumienia czynników i ich znaczenia niezbędny jest człowiek dokonujący oceny. Narzędzia nigdy nie są w stanie dostarczyć informacji pozwalających przewidzieć, kto zostanie terrorystą lub kto popełni szkodliwe czyny po odbyciu kary.

⁽⁶⁾ Borum, Assessing risk for terrorism involvement, str. 63–87.

- Instrumenty wymagają dostępności dokładnych informacji. W przeciwnym razie oszacowania mogą zależeć od subiektywnych kryteriów. W związku z tym niektóre konkretne informacje mogą być nieznanne i/lub niedostępne.
- Jak już wspomniał Logan ⁽⁷⁾, „profesjonalne oceny ustrukturyzowane wymagają rozsądnego zrozumienia oceny ryzyka i literatury dotyczącej przemyśle, a także odpowiedniego szkolenia, aby zapewnić właściwe zrozumienie wszystkich aspektów konkretnego narzędzia”. W tym względzie należy podkreślić, że ustrukturyzowane szkolenia są dostępne tylko w niektórych przypadkach i wymagają dalszego rozwoju.
- Nie ma porozumienia w kwestii terminologii. Dowodem tego jest wiele różnic między definicjami i koncepcjami w literaturze związanej z brutalnym ekstremizmem i terroryzmem.
- W większości przypadków nie ma ustrukturyzowanych kanałów komunikacji i konieczne jest rozwinięcie współpracy między wieloma agencjami. Utrudnia to udostępnianie danych i informacji.
- Istnieje wiele różnic w sposobie działania służb więziennych. Ponadto wyzwania związane z ekstremizmem i szczególnymi potrzebami nie są jednakowe we wszystkich państwach członkowskich UE. Z tego powodu ryzyko jest rozumiane i oceniane w różny sposób.
- Część krytyki związana jest z brakiem opublikowanych dowodów empirycznych, które mogą potwierdzać ważność instrumentów. Wszyscy zgadzają się jednak, że stanowi to trudność, w związku z czym stosowane są różne podejścia, które nie są ani zweryfikowane, ani empiryczne.

I wreszcie: **w jakich granicach należy stosować instrumenty?** Jest to istotne pytanie związane zarówno z użytecznością, jak i ograniczeniami tych narzędzi. Choć niniejszy dokument przypisuje kluczową rolę instrumentom wdrażanym w więzieniach, wydaje się konieczne uwzględnienie innych ich kontekstów i powszechnych zastosowań, np. w policji i/lub dziedzinach związanych z zapewnianiem bezpieczeństwa. W związku z tym potencjał instrumentów musi być rozpatrywany w szerszym zakresie: więzienia nie są jedynym środowiskiem, w którym instrumenty te mogą okazać się pomocne. Aby zapewnić kompleksowy przegląd oceny ryzyka, należy podkreślić, że w rzeczywistości pewne narzędzia, które zostaną omówione w niniejszym dokumencie, są powszechnie stosowane przez policję.

Kontekst więzienny

Stosowanie instrumentów oceny ryzyka w warunkach więziennych ma zazwyczaj na celu wykrywanie procesów radykalizacji. Takie wykrywanie, zwłaszcza na wczesnych etapach radykalizacji, wydaje się konieczne, aby zapobiec głębszemu angażowaniu się poszczególnych osób w idee ekstremistyczne. Ma to związek z prewencją jako nadrzędnym celem tych narzędzi.

Mając na uwadze fakt, że więzienie jest specyficznym środowiskiem, ocena ryzyka powinna pomóc „uniknąć martwych pól i znaleźć wspólne podstawy w procesach decyzyjnych” ⁽⁸⁾ zarówno w przypadku interwencji w zakresie bezpieczeństwa, jak i interwencji psychospołecznych, na przykład poprzez identyfikację kluczowych celów dla procesów związanych z wycofaniem się z działalności ekstremistycznej. Nie należy jednak mylić ekstremistów z ludźmi, którzy odkryli wiarę lub zaczęli ją praktykować: zdecydowanie trzeba unikać przyjmowania **błędnych założeń** i wyciągania arbitralnych wniosków. To wyraźnie wskazuje na potrzebę korzystania z wiarygodnych czynników ryzyka zamiast tych nadmiernie uproszczonych. Błędne założenia zawsze będą prowadzić do niesprawiedliwego i potencjalnie stygmatyzującego traktowania błędnie ocenionych osób, co będzie miało negatywny wpływ na proces ich demobilizacji.

Ponadto, biorąc pod uwagę dynamiczny charakter ryzyka i radykalizacji, instrumenty oceny ryzyka nie powinny być wykorzystywane do kategoryzowania więźniów w sposób statyczny i/lub nieelastyczny – ryzyko jest zmienne, a radykalizacja nie zawsze przebiega w ten sam sposób. Dlatego też oceny wymagają aktualizowania. W tym zakresie jako niezbędną metodę roboczą zaproponowano „**zasadę wielokrotnego sprawdzania**” ⁽⁹⁾.

⁽⁷⁾ Logan, Reporting Structured Professional Judgement, str. 82–93.

⁽⁸⁾ Schwarzl, Final Paper, str. 2.

⁽⁹⁾ Ibidem.

Analiza ograniczeń instrumentów rodzi pytanie dotyczące ich zdolności predykcyjnych. Od samego początku powinno być jasne, że **prognozowanie matematyczne nie jest możliwe**. Za odpowiednie uznaje się „podejście probabilistyczne” – instrumenty nie są opracowywane w celu zapewnienia dokładnych oszacowań, lecz w celu dostarczenia informacji w zakresie czynników ryzyka, które mogą prowadzić do pewnych zachowań w określonych warunkach. Ponadto można wyróżnić dwa rodzaje ryzyka: ryzyko dla społeczności zewnętrznej, gdzie kluczową rolę odgrywają czynniki kontekstowe i społeczne, a także ryzyko wewnątrz więzienia, gdzie niepokojącymi elementami są m.in. rekrutacja lub agresywne zachowania.

Na koniec należy wspomnieć o jeszcze jednym ważnym elemencie, jakim jest **interpretacja wyników**. Wdrożenie instrumentów ma na celu zapewnienie użytecznych, dynamicznych i praktycznych informacji, które należy jednak analizować z ostrożnością, aby nie dopuścić do „skazania” osób w sytuacjach, w jakich pewne idee zostaną uznane za przestępstwo i/lub wykroczenie. W państwach członkowskich UE umieszczenie w zakładzie karnym jest skutkiem popełnienia przestępstwa. Ideologia i skrajne poglądy – dwie interesujące kwestie w badaniach nad ekstremizmem – są ważne, ale same w sobie nie są wystarczające, aby uznawać dane osoby za terrorystów lub przypisać im wysoką ocenę ryzyka.

Inne konteksty

W dokumencie pokrótce opisane zostaną również zastosowania i ograniczenia instrumentów poza więzieniem. W związku z tym poniżej wymieniono niektóre obszary zainteresowania:

- **Wymiar sprawiedliwości:** zaleca się stosowanie instrumentów oceny ryzyka lub narzędzi przesiewowych (zwykle krótszych) w odniesieniu do osób tymczasowo aresztowanych, w celu wykrycia w ich działaniach ideologicznych lub zachowaniu wzorców będących przedmiotem zainteresowania. Jednakże „instrumenty nigdy nie powinny być używane do ustalania wyroku” ⁽¹⁰⁾.
- **Wymiar policyjny:** wymiana informacji z organami policji i partnerami zewnętrznymi (na przykład służbami wywiadowczymi) została szczegółowo omówiona w ostatnich latach. W tym przypadku interesujący jest sposób, w jaki informacje dotyczące ryzyka mogą pomóc w monitorowaniu skazanych w społeczności po ich zwolnieniu z więzienia. W niniejszym dokumencie uwzględniono dwa instrumenty opracowane na potrzeby badań policyjnych nad ekstremizmem islamskim: IR46 i RADAR-ITE.
- **Wymiar dozoru kuratorskiego:** wersje przesiewowe instrumentów oceny ryzyka i szeroko rozumiane oceny okresowe (wywiady z rodzinami, pracownikami społecznymi itp.) mogą pomóc w ponownej integracji ze społeczeństwem i zapobieganiu dalszemu ekstremizmowi.
- **Wymiar badawczy:** uniwersytety, badacze, eksperci i instytucje pozarządowe wykazały zainteresowanie badaniem radykalizacji postaw i mogą wspierać i ulepszać metodologie. Wymaga to jednak wyjaśnienia kwestii ochrony danych, standardów etycznych i przejrzystości procedur.

Część B – Ocena ryzyka w Europie w obecnych czasach

Różne rodzaje oceny ryzyka stosowane obecnie w UE

Najczęściej używane narzędzia w Europie

Obecnie w Europie istnieją różne instrumenty mające na celu ocenę ryzyka wystąpienia aktów brutalnego ekstremizmu u niektórych osób, zarówno w więzieniach, jak i w społecznościach. Instrumenty opisane w niniejszym dokumencie zostały wybrane na podstawie powszechności ich wykorzystania. Uwzględniono również poparcie, jakie niektóre z nich otrzymały w recenzjach naukowych.

⁽¹⁰⁾ Schwarzl, Final Paper, str. 3.

W następnej sekcji przeanalizowane zostaną następujące narzędzia oceny ryzyka: VERA-2R, ERG22+, RRAP, IR46 i RADAR-iTE.

Charakterystyka i działanie narzędzi oceny

W tej sekcji dla każdego z wybranych narzędzi opisano następujące kwestie: sposób opracowania, cele, docelowa populacja, główne cechy i struktura, osoby odpowiedzialne za przeprowadzenie oceny i końcowi użytkownicy, dla których dane narzędzie jest przydatne.

Violent Extremist Risk Assessment 2 Revised (VERA-2R)

Geneza

VERA-2R jest ulepszoną wersją pierwotnego kanadyjskiego narzędzia Violent Extremist Risk Assessment (VERA), opublikowanego po raz pierwszy w 2009 roku i opracowanego niezależnie przez badaczy (Pressman i Flockton). Był to pierwszy instrument opracowany specjalnie do oceny ryzyka wystąpienia brutalnego ekstremizmu⁽¹¹⁾ i został przyjęty przez kilka krajów UE, takich jak Holandia, Belgia i Finlandia.

Cele narzędzia

VERA-2R ma przede wszystkim na celu ocenę ryzyka radykalizacji postawy danej osoby i popełnienia aktów brutalnego ekstremizmu. Ponadto narzędzie to można wykorzystać do uzyskania informacji na temat prawdopodobieństwa wystąpienia aktów brutalnego ekstremizmu i sposobów zapobiegania im, aby wspomóc działania interwencyjne i monitorować skuteczność resocjalizacji.

Populacja docelowa

Narzędzie VERA-2R przeznaczone jest do oceny różnego rodzaju brutalnych ekstremistów, zarówno osób młodocianych, jak i dorosłych, motywowanych ideologiami religijnymi, społecznymi lub politycznymi, przed popełnieniem przestępstwa lub po jego popełnieniu, w dowolnym środowisku wymiaru sprawiedliwości (więzienie/nadzór kuratorski, psychiatria sądowa, policja, działania wywiadowcze itp.)⁽¹²⁾.

Główne cechy i struktura

VERA-2R to narzędzie do profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej, obejmujące 34 wskaźniki podzielone na pięć obszarów (poglądy, nastawienie i ideologia; kontekst społeczny i zamiary; historia, działania i możliwości; zaangażowanie i motywacja, a także czynniki chroniące / unikania ryzyka) oraz 11 dodatkowych czynników podzielonych na kolejne trzy obszary (przeszłość kryminalna, historia osobista, zaburzenia psychiczne)⁽¹³⁾.

Osoba przeprowadzająca wywiad z użyciem tego narzędzia musi dokonać dwóch rodzajów oceny. Najpierw musi zdecydować, czy dany wskaźnik jest obecny w odniesieniu do badanej osoby, i ocenić stopień istotności tego czynnika (wysoka, średnia lub niska). Wszystkie wskaźniki mają odpowiednio opisane kryteria dla każdego z trzech poziomów oceniania, a osoba przeprowadzająca wywiad ma do dyspozycji pytania pomocnicze. Następnie osoba przeprowadzająca wywiad musi – na podstawie uzyskanych odpowiedzi – dokonać ostatecznej oceny, która da wgląd w ryzyko użycia przemocy przez daną osobę⁽¹⁴⁾.

Ostateczna profesjonalna ocena nie opiera się jedynie na liczbowym wyniku ogólnym, lecz na średniej ważonej wszystkich dostępnych informacji i danych związanych ze wskaźnikami ryzyka i ochrony, a także na kontekście badanej osoby⁽¹⁵⁾. W przypadku, gdy przeprowadzenie rozmowy z daną osobą nie jest możliwe, ocena może opierać się wyłącznie na informacjach pobocznych (oceny psychologiczne, dane z nadzoru, dokumenty prawne itp.)⁽¹⁶⁾.

Wskaźniki ryzyka i ochrony zawarte w tym instrumencie są uważane za dynamiczne i zmienne w czasie, z tego powodu ocenę należy co pewien czas powtarzać. Taki sposób monitorowania pozwala na ustalenie

⁽¹¹⁾ Dean i Pettet, The 3 R's of risk assessment.

⁽¹²⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 40–41.

⁽¹³⁾ Ibidem, str. 42.

⁽¹⁴⁾ European Commission, Violent Extremism Risk Assessment.

⁽¹⁵⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 40.

⁽¹⁶⁾ Ibidem, str. 42.

trendów ryzyka, które są kluczowe dla oceny wzrostu lub spadku ryzyka na poziomie poszczególnych osób ⁽¹⁷⁾.

Osoby dokonujące oceny

Idealnie byłoby, gdyby osoby dokonujące oceny z użyciem tego narzędzia były specjalistami w kluczowych organach wymiaru sprawiedliwości i organach ścigania (psychologowie, psychiatry itp.) bądź analitykami bezpieczeństwa i danych wywiadowczych z doświadczeniem w przeprowadzaniu ocen indywidualnych ⁽¹⁸⁾.

Użytkownicy końcowi narzędzia

Narzędzie VERA-2R jest obecnie wykorzystywane i wdrażane w niektórych państwach członkowskich UE w ramach systemu sprawiedliwości (policja, oddziały więzienne o zaostrzonym rygorze, wyspecjalizowane służby kuratorskie itp.) ⁽¹⁹⁾.

Najważniejsze wnioski z recenzji naukowych

W 2013 roku niezależne badanie przeprowadzone przez Beardsleya i Beecha wykazało, że czynniki ryzyka narzędzia VERA-2R mogą być stosowane z taką samą dokładnością zarówno do osób działających w pojedynkę, jak i członków ugrupowań ekstremistycznych – niezależnie od spektrum motywów ideologicznych. To samo badanie wskazało również na znaczenie czynników ochronnych narzędzia w identyfikacji osób, które są mniej podatne na prowadzenie działań terrorystycznych w przyszłości ⁽²⁰⁾.

W przeprowadzonej w 2018 roku ocenie holenderskiego podejścia do ponownej integracji dżihadystów Van der Heide i Schuurman stwierdzili, że większość praktyków z holenderskiej służby kuratorskiej, choć bardzo zainteresowana narzędziem VERA-2R, prawie z niego nie korzystała z powodu braku umiejętności i informacji ⁽²¹⁾.

W badaniu z 2018 roku badaczka Herzog-Evans zauważyła, że – w porównaniu do narzędzia ERG22+ – narzędzie VERA-2R ma bardziej złożoną strukturę, a pełne wykorzystanie jego możliwości wymaga większej liczby informacji niejawnych ⁽²²⁾. W 2019 roku Lloyd wskazała jednak, że zaktualizowana wersja narzędzia VERA jest łatwiejsza w użyciu, a wskaźniki zostały lepiej zdefiniowane i wyjaśnione ⁽²³⁾.

Extremism Risk Guidelines 22+ (ERG22+)

Geneza

Narzędzie Extremism Risk Guidelines (ERG22+) zostało opracowane przez grupę badaczy (w szczególności Lloyd i Dean) dla ówczesnej organizacji National Offender Management Service w Wielkiej Brytanii ⁽²⁴⁾. Zostało ono stworzone na podstawie zarówno literatury, jak i rzeczywistych studiów przypadków i jest używane od 2011 roku.

Cele narzędzia

Głównym celem narzędzia ERG22+ nie jest przewidywanie, kto popełni przestępstwo natury ekstremistycznej, lecz „zarządzanie” tego rodzaju ryzykiem ⁽²⁵⁾. Instrument informuje o planowanym wyroku, interwencjach i planowanym zwolnieniu sprawców przestępstw natury ekstremistycznej ⁽²⁶⁾.

Populacja docelowa

⁽¹⁷⁾ European Commission, Violent Extremism Risk Assessment.

⁽¹⁸⁾ Lloyd, Extremist Risk Assessment, str. 43.

⁽¹⁹⁾ Heide et al., The Practitioner's Guide, str. 16.

⁽²⁰⁾ Radicalisation Awareness Network, Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, str. 62.

⁽²¹⁾ Heide i Schuurman, *Re-Integratie van Delinquenten*.

⁽²²⁾ Herzog-Evans, A Comparison, str. 9–10.

⁽²³⁾ Lloyd, Extremist Risk Assessment, str. 43.

⁽²⁴⁾ Herzog-Evans, A Comparison, str. 7.

⁽²⁵⁾ Lloyd i Dean, ERG22+ structured, str. 6, str. 8.

⁽²⁶⁾ Lloyd, Extremist Risk Assessment, str. 17.

W Anglii i Walii osoby skazane za przestępstwo natury ekstremistycznej (w tym islamistycznej, skrajnie prawicowej, skrajnie lewicowej, związanej z prawami zwierząt itp.) są oceniane za pomocą narzędzia ERG22+ zazwyczaj w ciągu pierwszego roku od skazania ⁽²⁷⁾.

Główne cechy i struktura

ERG22+ to narzędzie do profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej, obejmujące 22 wskaźniki ryzyka podzielone na trzy obszary: „zaangażowanie”, „zamiar” i „zdolność”; przyrostek „+” w nazwie narzędzia ERG22+ pozwala na włączenie dowolnego innego czynnika uznanego za istotny przez osobę dokonującą oceny ⁽²⁸⁾. Zauważono ⁽²⁹⁾, że za tą potrójną klasyfikacją kryje się przeświadczenie o występowaniu wielu konfiguracji: można być zaangażowanym, ale nie mieć zamiaru, można mieć zamiar, ale nie mieć zdolności itd.

Każdy wskaźnik jest oceniany jako „zdecydowanie obecny”, „częściowo obecny” lub „nieobecny”, a wyniki są rejestrowane na karcie podsumowującej. Instrument ten zawiera jasne wytyczne dotyczące jego stosowania ⁽³⁰⁾.

Należy wspomnieć, że choć narzędzie ERG22+ koncentruje się na poszczególnych osobach, to bierze również pod uwagę rolę czynników i okoliczności zewnętrznych, które mogły wpłynąć na zaangażowanie i/lub udział w działaniach ekstremistycznych ⁽³¹⁾.

Osoby dokonujące oceny są zachęcane do korzystania z jak największej liczby źródeł informacji, a osoby brane pod uwagę w ramach tego instrumentu są zapraszane do udziału w procesie albo poprzez rozmowę, albo na piśmie. Jeśli osoba oceniana nie decyduje się na współpracę, ocena jest dokonywana na podstawie informacji pobocznych, jednak osoba ta ma możliwość przejrzania dokonanej oceny ERG22+. Z tego powodu proces oceny w ramach tego narzędzia jest określany jako „oparty na współpracy” ⁽³²⁾. Proces oceny obejmuje narrację wskazującą na elementy istotne dla zaangażowania danej osoby w ekstremizm i jej przestępstwa, opracowanie przypadku, ocenę ryzyka i potrzeb oraz wskazówki dotyczące odpowiedniego zarządzania ryzykiem i dążenia do interwencji ⁽³³⁾.

Większość czynników ryzyka w ramach tego instrumentu jest dynamiczna, w związku z czym konieczne jest regularne przeprowadzanie nowych ocen, aby sygnalizować postępy lub zmiany w celu informowania o ryzyku i zarządzania wyrokami ⁽³⁴⁾.

ERG22+ zawiera narzędzie przesiewowe do stosowania wobec szczególnie narażonych sprawców przestępstw, którzy nie zostali skazani za przestępstwa terrorystyczne, ale są uważani za zagrożonych radykalizacją. Ta krótsza wersja ERG22+ pozwala stwierdzić, czy wymagana jest pełna ocena ⁽³⁵⁾.

Osoby dokonujące oceny

Idealnie byłoby, gdyby narzędzie ERG22+ stosowali wyłącznie w pełni wykwalifikowani psychologowie sądowi lub doświadczeni kuratorzy sądowi z praktyką w stosowaniu ustrukturyzowanych wytycznych zawodowych ⁽³⁶⁾.

Użytkownicy końcowi narzędzia

Narzędzie ERG22+ jest powszechnie akceptowane w angielskich i walijskich departamentach bezpieczeństwa nadzorujących ryzyko ekstremistyczne w areszcie, gdzie wykorzystanie tego narzędzia ma na celu kierowanie decyzjami dotyczącymi planowanego wyroku, interwencji, relokacji, zwolnienia warunkowego itp. ⁽³⁷⁾.

Najważniejsze wnioski z recenzji naukowych tego narzędzia

⁽²⁷⁾ Ibidem, str. 13, str. 18.

⁽²⁸⁾ Lloyd i Dean, The Development, str. 40.

⁽²⁹⁾ Herzog-Evans, A Comparison, str. 9.

⁽³⁰⁾ Lloyd i Dean, The Development, str. 47.

⁽³¹⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 13.

⁽³²⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 16.

⁽³³⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 15.

⁽³⁴⁾ Ibidem.

⁽³⁵⁾ Cornwall i Molenkamp, Developing, Implementing and Using, str. 6.

⁽³⁶⁾ Lloyd i Dean, ERG22+ structured, str. 22.

⁽³⁷⁾ Lloyd i Dean, The Development, str. 49.

W badaniu przeprowadzonym przez Lloyd i Deana w 2015 roku ⁽³⁸⁾ wskazano, że narzędzie ERG było wykorzystywane do wspierania oceny w Wielkiej Brytanii w przypadku przestępców o skrajnie prawicowych poglądach, działaczy na rzecz praw zwierząt, ekstremistek i członków gangów, których przestępstwa opierają się na współudziale. W związku z tym badacze doszli do wniosku, że narzędzie to prawdopodobnie nadal będzie przydatne do oceny przejawów ekstremizmu w innych miejscach w miarę rozwoju sytuacji geopolitycznej.

W 2018 roku badaczka Herzog-Evans porównała narzędzia VERA-2R i ERG22+ w kontekście francuskiego nadzoru kuratorskiego nad skazanymi terrorystami i podkreśliła nacisk ERG22+ na problemy tożsamościowe jako czynniki napędzające ekstremizm. Ponadto autorka stwierdziła, że narzędzie ERG22+ jest bardziej odpowiednie do oceny przestępców terrorystycznych, którzy niekoniecznie dopuścili się aktu przemocy natury ekstremistycznej ⁽³⁹⁾.

W niedawnym badaniu Knudsen zauważa, że wszelkie korzyści związane ze wskaźnikami ERG22+ wydają się uzależnione od tego, czy są one zarezerwowane dla zastosowań, osób dokonujących oceny i grup docelowych, dla których zostały opracowane, ostrzegając, że stosowanie tego instrumentu w odniesieniu do przestępców niebędących terrorystami może okazać się problematyczne, co występuje również w przypadku stosowania narzędzia tylko przez jedną nieodpowiednio przeszkoloną osobę dokonującą oceny (psychologa lub psychiatrę) ⁽⁴⁰⁾.

W badaniu z 2019 roku ⁽⁴¹⁾ Powis, Randhawa i Bishopp zbadali właściwości strukturalne ERG22+ w ramach procesu walidacji. Łącznie w analizie uwzględniono 171 ocen ERG22+ i stwierdzono, że narzędzie to sprawdziło się jako instrument do określania ryzyka i potrzeb związanych ze sprawcami brutalnych przestępstw ekstremistycznych. W analizie zaproponowano pięć różnych obszarów: tożsamość i wpływy zewnętrzne; motywacja i ideologia; zdolność; przestępczość; status i wpływy osobiste. Niemniej jednak dwa czynniki (zdrowie psychiczne i ekscytacja oraz braterstwo i przygoda) wykazywały pewną niejednoznaczność i nie można ich było uwzględnić w analizowanych obszarach. Badanie wykazało również dobrą ogólną spójność ERG22+, ale niską spójność w niektórych obszarach, zwłaszcza tych zawierających niewiele elementów. Zwrócono uwagę, że badanie miało szereg ograniczeń; wzięło w nim udział niewiele kobiet, a w analizie uwzględniono tylko ekstremistów islamskich.

Radicalisation Risk Assessment in Prisons (RRAP)

Geneza

Zestaw narzędzi Radicalisation Risk Assessment in Prisons (RRAP) jest opracowywany od 2015 roku w ramach projektu Komisji Europejskiej mającego na celu zapobieganie radykalizacji w więzieniach ⁽⁴²⁾, przy międzynarodowej współpracy środowiska akademickiego, sektora prywatnego oraz przedstawicieli i praktyków sektora penitencjarnego ⁽⁴³⁾.

Cele narzędzia

Celem narzędzia RRAP jest zapewnienie kompleksowej oceny podatności osadzonych i ryzyka radykalizacji ⁽⁴⁴⁾ oraz umożliwienie personelowi więziennemu podejmowanie działań w określonych sytuacjach ⁽⁴⁵⁾.

Populacja docelowa

Narzędzie RRAP koncentruje się na tych osobach z ogólnej populacji więziennej, które są podatne na radykalizację lub wykazują jej oznaki ⁽⁴⁶⁾. W związku z tym narzędzie to nie jest przeznaczone do stosowania wobec osób skazanych za akty przemocy natury ekstremistycznej lub terrorystycznej lub za przynależność

⁽³⁸⁾ Ibidem, str. 51.

⁽³⁹⁾ Herzog-Evans, A Comparison, str. 9–10.

⁽⁴⁰⁾ Knudsen, Measuring radicalisation.

⁽⁴¹⁾ Powis et al., An Examination of the Structural Properties, str. 1.

⁽⁴²⁾ R2PRIS, RRAP.

⁽⁴³⁾ Radicalisation Awareness Network, Developing, Implementing and Using, str. 4.

⁽⁴⁴⁾ Radicalisation Awareness Network, Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, str. 11.

⁽⁴⁵⁾ R2PRIS, RRAP.

⁽⁴⁶⁾ Heide et al., The Practitioner's Guide, str. 14.

do organizacji terrorystycznej⁽⁴⁷⁾. Ponadto należy zauważyć, że instrument ten jest ukierunkowany na wszystkie rodzaje ekstremizmu⁽⁴⁸⁾.

Główne cechy i struktura

RRAP składa się z zestawu instrumentów oceny ryzyka przeznaczonych dla personelu więziennego na różnych szczeblach hierarchii⁽⁴⁹⁾. Pierwszy instrument, „Widok z góry”, ma na celu zebranie informacji od naczelników i/lub administratorów więzień i uwzględnia rolę czynników sytuacyjnych w procesie radykalizacji⁽⁵⁰⁾.

Drugie narzędzie, „Wytyczne dotyczące obserwacji zachowań przez personel pierwszego kontaktu”, pomaga pracownikom pierwszego kontaktu (funkcjonariuszom więziennym, wychowawcom, nauczycielom, pracownikom społecznym itp.) w sygnalizowaniu zachowań (lub zmian w zachowaniach) osadzonych, które mogą wskazywać na uzewnętrznianie się ich radykalizacji poznawczej⁽⁵¹⁾.

Trzeci instrument, „Indywidualne badanie przesiewowe pod kątem radykalizacji”, zapewnia bardziej szczegółowy obraz ryzyka związanego z badanym osadzonym⁽⁵²⁾. Stosuje podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej i obejmuje 39 pozycji podzielonych na 9 obszarów. „Stopień istotności” każdego obszaru jest oceniany przy użyciu skali od jednego do pięciu, wskazującej niską, umiarkowaną lub wysoką podatność. Osoba dokonująca oceny określa kategorię ryzyka lub potrzebę interwencji⁽⁵³⁾.

Osoby dokonujące oceny

Różne narzędzia zawarte w zestawie RRAP pozwalają ocenić sytuację z punktu widzenia trzech różnych grup odbiorców: naczelników/administratorów więziennych, personelu pierwszego kontaktu i personelu technicznego (głównie psychologów lub personelu odpowiednio przeszkolonego do przeprowadzania ocen psychologicznych)⁽⁵⁴⁾.

Użytkownicy końcowi narzędzia

Zestaw narzędzi RRAP został opracowany, aby wspierać specjalistów pracujących w środowisku więziennym⁽⁵⁵⁾.

Islamic Radicalisation Model 46 (IR46)

Geneza

Model oceny ryzyka Islamic Radicalisation Model 46 (IR46) został wprowadzony w 2016 roku przez holenderską policję we współpracy z Ministerstwem Obrony oraz Ministerstwem Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa⁽⁵⁶⁾. To opracowane na podstawie międzynarodowej literatury, rozmów z ekspertami akademickimi i studiów przypadków narzędzie jest aktualizowane co trzy lata⁽⁵⁷⁾.

Cele narzędzia

Holenderska policja opisuje model IR46 jako model wczesnego ostrzegania dla specjalistów w dziedzinie bezpieczeństwa, który ma na celu rozpoznanie oznak islamskiego ekstremizmu u poszczególnych osób i określenie, w jakim stopniu dana osoba jest „gotowa” do użycia przemocy (stopień radykalizacji)⁽⁵⁸⁾. Celem tego narzędzia nie jest przewidywanie, lecz ocena bieżącego ryzyka. W związku z tym model IR46 zapewnia ogólne spojrzenie na dostępne informacje o danej osobie⁽⁵⁹⁾, na podstawie których specjaliści mogą oszacować, czy istnieje rzeczywisty powód do niepokoju, a jeśli tak – podjąć odpowiednie działania⁽⁶⁰⁾.

⁽⁴⁷⁾ Radicalisation Awareness Network, Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, str. 12.

⁽⁴⁸⁾ Cornwall i Molenkamp, Developing, Implementing and Using, str. 4.

⁽⁴⁹⁾ R2PRIS, RRAP.

⁽⁵⁰⁾ Ibidem.

⁽⁵¹⁾ Radicalisation Awareness Network, Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, str. 12.

⁽⁵²⁾ R2PRIS, RRAP.

⁽⁵³⁾ Radicalisation Awareness Network, Developing, Implementing and Using, str. 5.

⁽⁵⁴⁾ Radicalisation Awareness Network, Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism, str. 11, str. 12.

⁽⁵⁵⁾ Heide et al., The Practitioner's Guide, str. 19.

⁽⁵⁶⁾ Heide et al., The Practitioner's Guide, str. 14.

⁽⁵⁷⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 19.

⁽⁵⁸⁾ Politie Nederland, *Islamitisch*.

⁽⁵⁹⁾ LLoyd, Extremist Risk Assessment, str. 19.

⁽⁶⁰⁾ Heide et al., The Practitioner's Guide, str. 16, str. 18.

Populacja docelowa

Model IR46 jest stosowany przed popełnieniem przestępstwa, koncentruje się na poszczególnych osobach (w wieku powyżej 12 lat) z populacji ogólnej i ma zastosowanie wyłącznie do radykalizacji islamskiej ^(61, 62).

Główne cechy i struktura

Narzędzie przyjmuje podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej i składa się z czterech faz (wstępnej; wyobcowania społecznego; dżihadyzacji; dżihadu/ekstremizmu) z 46 wskaźnikami podzielonymi na dwie kolumny: „ideologia” i „kontekst społeczny” badanej osoby ⁽⁶³⁾. Te dwie kolumny funkcjonują równolegle i, w zależności od przypadku, mogą uwidaczniać bardziej „wskaźniki związane z ideologią” niż „wskaźniki kontekstu społecznego” lub odwrotnie ⁽⁶⁴⁾.

Tabela 1: Wyjściowy wynik modelu IR46

	Ideologia	Kontekst społeczny
Fazy	Dżihad/ekstremizm	
	Dżihadyzacja	
	Wyobcowanie społeczne	
	Faza wstępna	

Model obejmuje nieograniczoną liczbę wskaźników ochronnych ⁽⁶⁵⁾, a osoba dokonująca oceny może również dodać czynniki specyficzne dla danego przypadku, jeśli uzna to za stosowne ⁽⁶⁶⁾.

Model IR46 nie opiera się wyłącznie na obiektywnych danych i może również uwzględniać informacje oparte na „przecuciu” funkcjonariusza policji ⁽⁶⁷⁾. Należy zauważyć, że instrument ten nie wymaga minimalnego poziomu informacji ⁽⁶⁸⁾; większa ilość informacji pozwala ocenić punktowo większą liczbę czynników, jednak większa liczba czynników niekoniecznie oznacza wyższy poziom ekstremizmu. Czynniki są skorelowane z fazą lub stopniem radykalizacji ⁽⁶⁹⁾.

Wszystkie wskaźniki są uważane za dynamiczne i zmienne w czasie; w rzeczywistości poprawność tego instrumentu zależy m.in. od częstości ponownej oceny ⁽⁷⁰⁾. W tym sensie zaleca się, aby model IR46 stał się częścią ciągłej multidyscyplinarnej strategii nadzoru i działań korekcyjnych ⁽⁷¹⁾.

Osoby dokonujące oceny

Idealnie byłoby, gdyby byli to doświadczeni praktycy pracujący w policji, służbach wywiadowczych lub służbach kuratorskich/więziennych, posiadający umiejętności analityczne i pełny dostęp do informacji na najwyższym poziomie. ⁽⁷²⁾

⁽⁶¹⁾ Politie Nederland, *Islamitisch*.

⁽⁶²⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 16.

⁽⁶³⁾ LLoyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 15.

⁽⁶⁴⁾ Ibidem, str. 20.

⁽⁶⁵⁾ Ibidem.

⁽⁶⁶⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 15.

⁽⁶⁷⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 15.

⁽⁶⁸⁾ Ibidem, str. 20.

⁽⁶⁹⁾ LLoyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 20.

⁽⁷⁰⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 21.

⁽⁷¹⁾ LLoyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 21.

⁽⁷²⁾ Ibidem.

Użytkownicy końcowi narzędzia

Model IR46 pomaga policji, służbom wywiadowczym i tak zwanym służbom opiekuńczym (organizacjom mającym bliski kontakt z osobami podejrzanymi o radykalizację) w rozpoznawaniu sygnałów islamskiego ekstremizmu na wczesnym jego etapie ⁽⁷³⁾.

Najważniejsze wnioski z recenzji tego narzędzia

W raporcie z 2019 roku dokumentującym ramy oceny aktów przemocy natury ekstremistycznej Monica Lloyd wskazała na pewne mocne strony modelu IR46; wśród nich jest jego duża użyteczność dla pracowników organów ścigania monitorujących ryzyko radykalizacji postaw w społeczności oraz fakt, że narzędzie to jest łatwe w użyciu i ma znaczenie dla zainteresowanych stron. Co do jego ograniczeń, zauważono, że narzędzie to koncentruje się wyłącznie na ocenie przestępstw popełnianych przez ekstremistów islamskich oraz fakt, że zostało opracowane wyłącznie do dokonywania oceny przed popełnieniem przestępstwa, bez włączania przestępcy w proces oceny ⁽⁷⁴⁾.

RADAR-iTE (oparta na regułach analiza potencjalnie destrukcyjnych sprawców przestępstw w celu oceny poważnego ryzyka – terroryzmu islamskiego)

Geneza

RADAR-iTE to narzędzie oceny stworzone w wyniku współpracy niemieckiego Federalnego Urzędu Policji Kryminalnej (BKA) i pracowników akademickich z Uniwersytetu w Konstancji ⁽⁷⁵⁾. Jest ono używane w Niemczech od 2017 roku.

Cele narzędzia

Narzędzie to ma na celu zidentyfikowanie ekstremistycznego islamisty, który prawdopodobnie dopuści się brutalnych czynów; niektórzy nazwali ten instrument „predykcyjnym systemem policyjnym” wobec dżihadystów ⁽⁷⁶⁾.

Populacja docelowa

Narzędzie RADAR-iTE koncentruje się w pierwszej kolejności na osobach już uznanych za stwarzające bardzo wysokie ryzyko (znani terroryści, w tym dżihadysty z Iraku i Syrii), a w dalszej kolejności na osadzonych salafitach, którzy w niedługim czasie mają zostać zwolnieni z więzienia ⁽⁷⁷⁾.

Główne cechy i struktura

Instrument dostępny obecnie w drugiej wersji (RADAR-iTE 2.0) ułatwia w dużej mierze znormalizowaną procedurę oceny ryzyka danej osoby, wykorzystując oszacowanie ilościowe i jakościowe ⁽⁷⁸⁾.

Proces oceny przebiega w dwóch fazach. Pierwsza z nich polega na zebraniu przez funkcjonariusza policji prowadzącego sprawę wszystkich dostępnych informacji na temat ekstremisty. Druga faza obejmuje wypełnienie kwestionariusza (73 pytania) dotyczącego dżihadysty; możliwe odpowiedzi to: „Tak”, „Nie” lub „Nie wiadomo”. Kwestionariusz zawiera pytania dotyczące wydarzeń z życia osobistego i społecznego, sieci kontaktów, a także podróży motywowanych dżihadem, dotychczasowego używania przemocy itp. ⁽⁷⁹⁾. Pytania uwzględniają również kwestie, które mogą wskazywać na spadek ryzyka ⁽⁸⁰⁾, np.: „Czy badana osoba współpracuje z organami ścigania?”, „Czy osoba ta jest powiązana z ludźmi spoza społeczności salafitów?”.

Zgodnie z wynikami badań narzędzie RADAR-iTE klasyfikuje poszczególne osoby do dwóch kategorii ryzyka ekstremistycznego salafizmu: „umiarkowane” i „wysokie”. Klasyfikacja ta jest wykorzystywana do określenia potrzeby interwencji, a także do określenia czasu kolejnych ocen w zależności od tego, czy dana osoba jest uważana za zagrożenie lub czy stwarza ona istotne ryzyko ⁽⁸¹⁾.

⁽⁷³⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 14.

⁽⁷⁴⁾ Lloyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 22.

⁽⁷⁵⁾ Bundeskriminalamt, *Presseinformation: Neues Instrument*.

⁽⁷⁶⁾ Flade, *Germany's risk assessment tool*.

⁽⁷⁷⁾ Ibidem.

⁽⁷⁸⁾ Ambos, *The terrorist*.

⁽⁷⁹⁾ Itälunni i Frisk, *Creating an instruction*.

⁽⁸⁰⁾ Bundeskriminalamt, *Presseinformation: Neues Instrument*.

⁽⁸¹⁾ Itälunni i Frisk, *Creating an instruction*.

Należy jednak zauważyć, że samo zaklasyfikowanie osoby jako „wysokiego ryzyka” nie uruchamia żadnych środków; zamiast tego policja przeprowadza indywidualną ocenę na drugim etapie, w ramach [RISKANT](#) (*analiza ryzyka osób skłonnych do działania z pobudek islamistycznych*). Analiza RISKANT została opracowana w latach 2017–2020; zawiera wytyczne dotyczące podejmowania działań specjalnie dostosowane do zauważonych niepokojących obszarów związanych z osobami wysokiego ryzyka ⁽⁸²⁾.

RADAR-iTE wykorzystuje wszystkie dostępne informacje dotyczące życia danej osoby i opiera analizę na „możliwym do zaobserwowania zachowaniu” podejrzanego, a nie na jego zwyczajach religijnych lub ideologii, które mogą odgrywać niewielką rolę w przypadku niektórych osób niebezpiecznych poddanych ocenie ⁽⁸³⁾.

Osoby dokonujące oceny

Od 2017 roku Federalny Urząd Policji Kryminalnej (BKA) szkoli jednostki policji w całym kraju w zakresie korzystania z narzędzia RADAR-iTE. Przeszkoleni funkcjonariusze policji są odpowiedzialni za przeprowadzenie oceny.

Użytkownicy końcowi narzędzia

Instrument ten jest obecnie używany przez policję w Niemczech i jest uważany przez nią za pierwsze ogólnokrajowe narzędzie do oceny bojowników salafitów ⁽⁸⁴⁾.

Najważniejsze wnioski z recenzji tego narzędzia

W 2018 roku Itälunni i Frisk ⁽⁸⁵⁾ uznali, że narzędzie RADAR-iTE ma ogromny potencjał, aby zminimalizować luki komunikacyjne między urzędami w prowincjach 16 niemieckich krajów związkowych, w których obowiązują różne przepisy. Instrument RADAR-iTE był również niedawno badany na Uniwersytecie Laurea w Finlandii w celu wprowadzenia karty instruktażowej, która będzie wykorzystywana do celów szkoleniowych komisarza i policji. Karta jest przeznaczona dla osób, które używają narzędzia po raz pierwszy lub zajmują się swoją pierwszą sprawą i potrzebują przypomnienia oraz wskazówek dotyczących korzystania z niego ⁽⁸⁶⁾.

Najważniejsze różnice między narzędziami

Podstawa opracowania narzędzia

Podczas gdy narzędzia VERA-2R i RRAP zostały opracowane głównie na podstawie dostępnej w danym czasie literatury, narzędzia ERG22+ i IR46 opierały się zarówno na literaturze, jak i studiach przypadków. Podczas opracowywania RADAR-iTE wzięto pod uwagę niektóre istniejące narzędzia oceny ryzyka skoncentrowane na przestępcach stosujących przemoc.

Cele narzędzia

Podczas oceny osoby, która prawdopodobnie dopuści się brutalnych czynów, zarówno narzędzie VERA-2R, jak i narzędzie ERG22+ mają na celu zarządzanie ryzykiem, co pozwala kierować planem kary, wspierać skuteczną i ukierunkowaną interwencję oraz nadzorować skuteczność ^(87, 88). W przeciwieństwie do tego głównym celem zestawu narzędzi RRAP jest ocena stopnia podatności i ryzyka radykalizacji postaw osadzonych w ogólnej populacji więziennej ^(89, 90).

Instrumenty IR46 i RADAR-iTE pomagają specjalistom ds. bezpieczeństwa rozpoznać osobę, która wykazuje oznaki islamskiego ekstremizmu i jest skłonna do popełniania brutalnych czynów; narzędzia te pozwalają specjalistom podjąć odpowiednie działania na podstawie oceny ryzyka.

Populacja docelowa

⁽⁸²⁾ Ambos, *The terrorist*.

⁽⁸³⁾ Bundeskriminalamt, *Presseinformation: Neues Instrument*.

⁽⁸⁴⁾ Flade, *So funktioniert*.

⁽⁸⁵⁾ Itälunni i Frisk, *Creating an instruction*.

⁽⁸⁶⁾ Itälunni, *Development of the RADAR-iTE instruction card*.

⁽⁸⁷⁾ Lloyd i Dean, *ERG22+ structured*, str. 6–8.

⁽⁸⁸⁾ LLoyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 17.

⁽⁸⁹⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 16.

⁽⁹⁰⁾ R2PRIS, *RRAP*.

Podczas gdy narzędzia VERA-2R i ERG22+ koncentrują się na osobach skazanych za przestępstwa związane z terroryzmem, a narzędzie RADAR-iTE skupia się głównie na osobach już uznanych za stwarzające bardzo wysokie ryzyko (znani terroryści i uwięzieni salafici)⁽⁹¹⁾, zestaw narzędzi RRAP koncentruje się na osobach osadzonych w więzieniach podatnych na radykalizację postaw. Narzędzie IR46 jest skierowane do tych osób w populacji ogólnej, które wykazują oznaki radykalizacji postaw⁽⁹²⁾.

Z drugiej strony, podczas gdy narzędzia VERA-2R, ERG22+ i RRAP koncentrują się na wszystkich formach ekstremizmu, niezależnie od spektrum pobudek ideologicznych (religijnych, politycznych lub społecznych), narzędzia IR46 i RADAR-iTE mają zastosowanie wyłącznie do ekstremizmu islamskiego.

Ponadto wskazano^(93, 94), że populacja docelowa ERG22+ obejmuje przypadki ekstremizmu na niższym poziomie, który niekoniecznie wiąże się z udziałem w ataku terrorystycznym, natomiast VERA-2R koncentruje się na aktach „klasycznego” terroryzmu na wyższym poziomie.

Główne cechy i struktura

Pięć wcześniej przeanalizowanych instrumentów oceny przyjmuje podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej. Jak wyjaśniono w pierwszej części niniejszego dokumentu, tego rodzaju podejście oznacza, że narzędzia mają pewną strukturę, ale uwzględniają też profesjonalny osąd osoby przeprowadzającej ocenę, dzięki czemu umożliwiają ich indywidualne i elastyczne stosowanie⁽⁹⁵⁾.

Narzędzia te różnią się pod względem liczby rozważanych czynników ryzyka, a niektóre z nich – ERG22+ i IR46 – umożliwiają osobie przeprowadzającej ocenę uwzględnienie także dowolnego innego wskaźnika, który uzna ona za istotny.

Jeśli chodzi o wskaźniki ochronne, narzędzie VERA-2R uwzględnia je wybiórczo, zaś model IR46 obejmuje ich nieograniczoną liczbę. Dodatkowo pytania zadawane w ramach narzędzia RADAR-iTE uwzględniają kwestie, które mogą wskazywać na spadek ryzyka. Z drugiej strony, dla osób opracowujących ERG właściwsze było uznanie braku danego wskaźnika ryzyka za czynnik ochrony⁽⁹⁶⁾.

Należy podkreślić, że wszystkie te narzędzia, choć koncentrują się na poszczególnych osobach, uwzględniają również czynniki sytuacyjne (sieci, powiązania osobiste itp.), które mogły wpłynąć na ich zaangażowanie w działania ekstremistyczne⁽⁹⁷⁾. Zwłaszcza narzędzie ERG22+ uwzględnia podejście polegające na opracowaniu przypadku, tzn. osoba przeprowadzająca ocenę rozważa nie tylko istnienie danego czynnika, lecz także jego rolę w przestępstwie⁽⁹⁸⁾.

Mimo że wskaźniki analizowane przez omawiane narzędzia w pewnym stopniu się pokrywają⁽⁹⁹⁾, każde z nich kładzie nacisk na inne kwestie. VERA-2R skupia się na ideologii, narzędzie ERG22+ koncentruje się bardziej na tożsamości⁽¹⁰⁰⁾, a RADAR-iTE opiera analizę na pochodzeniu społecznym podejznanego⁽¹⁰¹⁾.

Ilość/jakość informacji wymaganych do ukończenia oceny różni się w zależności od instrumentu, ale zawsze są one uzupełniane przez specjalistę, a nie podejznanego⁽¹⁰²⁾. W przypadku każdego z narzędzi zalecane jest wykorzystanie wszystkich dostępnych informacji na temat badanej osoby, można je jednak uzupełnić bez przeprowadzania rozmowy z daną osobą⁽¹⁰³⁾. Jeśli chodzi o model IR46, nie jest wymagany minimalny poziom informacji do jego wykorzystania, a osoba przeprowadzająca ocenę może również polegać na informacjach opartych na „przecuciu”.

Ostatnią kluczową cechą wspólną tych narzędzi jest fakt, że ryzyko jest uważane za dynamiczne i zmienne, dlatego wskazane jest (a nawet wymagane) częste ponowne dokonywanie oceny.

Użytkownicy końcowi narzędzia

⁽⁹¹⁾ Flade, Germany's risk assessment tool.

⁽⁹²⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 16–18.

⁽⁹³⁾ Lloyd i Dean, ERG22+ structured, str. 11.

⁽⁹⁴⁾ Herzog-Evans, *A Comparison*, str. 12.

⁽⁹⁵⁾ Guy et al., *Assessing Risk of Violence*.

⁽⁹⁶⁾ Lloyd i Dean, ERG22+ structured, str. 19.

⁽⁹⁷⁾ Lloyd, *Extremist Risk Assessment*, str. 13.

⁽⁹⁸⁾ Lloyd i Dean, *The Development*, str. 48.

⁽⁹⁹⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 13.

⁽¹⁰⁰⁾ Herzog-Evans, *A Comparison*, str. 14.

⁽¹⁰¹⁾ Bundeskriminalamt, *Presseinformation: Neues Instrument*.

⁽¹⁰²⁾ Heide et al., *The Practitioner's Guide*, str. 20.

⁽¹⁰³⁾ *Ibidem*, str. 21.

Docelowych użytkowników tych narzędzi można podzielić na dwie główne kategorie. Z jednej strony, narzędzia VERA-2R, ERG22+ i RRAP zostały opracowane głównie dla specjalistów pracujących w środowisku więziennym (choć narzędzie VERA-2R może być używane w całym systemie sprawiedliwości). Z drugiej strony, zarówno narzędzie IR46, jak i RADAR-iTE zostały opracowane przede wszystkim z myślą o wspieraniu policji i służb wywiadowczych.

Zauważono ⁽¹⁰⁴⁾, że prawie wszyscy użytkownicy końcowi tych instrumentów są w bliskim kontakcie z osobami uważanymi za zagrożone (dalszą) radykalizacją.

Tabela 2 na następnej stronie zawiera przegląd pięciu wybranych instrumentów oraz ich charakterystykę.

⁽¹⁰⁴⁾ Ibidem, str. 19.

Tabela 2: Charakterystyka narzędzi oceny ryzyka związanego z brutalnym ekstremizmem używanych obecnie w Europie

	VERA-2R	ERG22+	RRAP	IR46	RADAR-ITE
Cele narzędzia	Ocena prawdopodobieństwa wystąpienia agresywnych zachowań ekstremistycznych w celu zarządzania ryzykiem	Ocena prawdopodobieństwa wystąpienia agresywnych zachowań ekstremistycznych w celu zarządzania ryzykiem	Ocena stopnia podatności i ryzyka wystąpienia ekstremizmu w celu umożliwienia podjęcia odpowiednich działań	Rozpoznanie oznak ekstremizmu islamskiego; określanie gotowości do użycia przemocy	Rozpoznanie islamistów, którzy są skłonni do angażowania się w zachowania agresywne
Populacja docelowa	Sprawcy przestępstw powiązani z terroryzmem i osoby o ekstremistycznych poglądach	Osoby skazane za przestępstwa terrorystyczne	Osoby w ogólnej populacji więziennej skłonne do brutalnego ekstremizmu	Osoby w ogólnej populacji, które przejawiają oznaki ekstremizmu	Osoby wysokiego ryzyka (znani terrorysty i uwięzieni salafici)
Rodzaje radykalizmu u postaw	Wszystkie rodzaje ekstremizmu	Wszystkie rodzaje ekstremizmu	Wszystkie rodzaje ekstremizmu	Tylko ekstremizm islamski	Tylko ekstremizm islamski
Struktura	<ul style="list-style-type: none"> • Podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej • 45 wskaźników / 8 obszarów • Uwzględniono niektóre czynniki ochronne • Nacisk na ideologię • Rozmowa nie jest wymagana • Konieczność przeprowadzenia ponownej oceny 	<ul style="list-style-type: none"> • Podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej • 22 wskaźniki / 3 obszary • Możliwość uwzględnienia innego istotnego czynnika • Brak czynnika jest uznawany jako czynnik ochronny • Uwzględniana jest rola czynnika • Nacisk na tożsamość • Rozmowa nie jest wymagana • Dostępne narzędzie przesiewowe • Konieczność przeprowadzenia ponownej oceny 	<ul style="list-style-type: none"> • Zestaw narzędzi dla naczelników/administratorów więziennych, personelu pierwszego kontaktu i personelu technicznego • Jego „badanie przesiewowe indywidualnej radykalizacji” reprezentuje podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej • 39 elementów / 9 wymiarów • Konieczność przeprowadzenia ponownej oceny 	<ul style="list-style-type: none"> • Podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej • 4 fazy / 46 wskaźników • 2 osie: ideologia i kontekst społeczny • Nieograniczona liczba wskaźników ochronnych • Możliwość uwzględnienia innych czynników specyficznych dla danego przypadku • Nie jest wymagany minimalny poziom informacji • Konieczność przeprowadzenia ponownej oceny 	<ul style="list-style-type: none"> • Narzędzie w znacznym stopniu ustandaryzowane • Kwestionariusz: 73 elementy • Obejmuje pytania, które wskazują na spadek ryzyka • Nacisk na możliwe do zaobserwowania zachowanie podejrzanego • Ocena poszczególnych przypadków podczas drugiego etapu w ramach RISKANT • Konieczność przeprowadzenia ponownej oceny

Użytkownicy końcowi	<ul style="list-style-type: none"> • Specjaliści związani z systemem sprawiedliwości • Powszechnie stosowane w całej UE 	<ul style="list-style-type: none"> • Pracownicy więzienni nadzorujący ekstremistów • Używane w Anglii i Walii 	<ul style="list-style-type: none"> • Pracownicy więzienni na różnych poziomach • Używane w niektórych państwach członkowskich UE 	<ul style="list-style-type: none"> • Specjaliści ds. bezpieczeństwa • Używane przez holenderską policję 	<ul style="list-style-type: none"> • Policja i służby wywiadowcze • Używane przez niemiecką policję
----------------------------	---	---	--	---	---

Szkolenia prowadzone w państwach członkowskich UE

Z powodu różnych potrzeb i odmiennego kontekstu w poszczególnych państwach członkowskich UE nie można w prosty sposób porównać sposobu wykorzystania instrumentów, jak i przeprowadzanych szkoleń. Panuje jednak zgodne przekonanie, że szkolenie personelu jest niezbędne do przeprowadzania ocen w najbardziej efektywny i profesjonalny sposób. Biorąc pod uwagę różnorodność podejść w całej Europie, niniejszy dokument zawiera przegląd niektórych propozycji, koncentruje się na istniejących inicjatywach w tym zakresie i stara się przedstawić ogólny obraz, uwzględniając elementy będące w centrum zainteresowania.

Narzędzie VERA-2R zapewnia szkolenia i licencje, podobnie jak ERG22+. Specjaliści muszą przejść specjalny kurs szkoleniowy VERA-2R, aby uzyskać instrukcję obsługi lub oficjalny podręcznik VERA-2R[®]. Otrzymują oni certyfikat i dostęp do ekstranetowego środowiska strony internetowej VERA-2R. Zarejestrowany podręcznik zawiera opis podstaw naukowych, wytyczne dotyczące korzystania z narzędzia oraz szczegółowe wyjaśnienie zmiennych VERA-2R. Kurs szkoleniowy poszerza wiedzę na temat wyników badań, podstawowych koncepcji narzędzia i kluczowych elementów podejścia profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej. Uwzględnione zostały również dyskusje na temat rzeczywistych doświadczeń i procesów wdrożeniowych, a co roku po ukończeniu kursu szkoleniowego zaleca się przeprowadzenie dnia podsumowującego. Ma on na celu lepsze zrozumienie kwestii związanych z wdrażaniem i jest okazją do trenowania pisania raportów w przykładowym formacie dotyczących przykładowych przypadków. Jeśli chodzi o licencjonowanie, narzędzie VERA-2R jest chronione prawem autorskim i znakiem towarowym w krajach europejskich (NIFP, Dutch Custodial Services, Nils Duits) oraz w krajach spoza Europy (D. Elaine Pressman). Szczegóły dotyczące kosztów szkoleń i certyfikacji nie są publicznie dostępne.

- W przypadku używania narzędzia ERG22+ w Wielkiej Brytanii dostępne są zarówno wytyczne, jak i szkolenia. Czas trwania wynosi około dwóch dni, podczas których omawianych jest kilka istotnych elementów, takich jak: „krótka historia samego instrumentu, kluczowa literatura na dany temat, sposób korzystania z wytycznych, znaczące ryzyko i okoliczności związane z ekstremizmem, sposób przełożenia analizy na konkretne wnioski, sposób raportowania ocen i, co najważniejsze, ćwiczenia praktyczne z wykorzystaniem trzech studiów przypadku”⁽¹⁰⁵⁾. Takie szkolenia są prowadzone wyłącznie przez Her Majesty’s Prison and Probation Service (HMPPS), zazwyczaj dla pracowników HMPPS. Po ukończeniu szkolenia użytkownik może korzystać z instrumentu. Uwzględnione licencjonowanie obejmuje dostępność zarówno licencji edukacyjnych, jak i komercyjnych.
- W przypadku RRAP szkolenia odbywają się systematycznie. W odniesieniu do konkretnych instrumentów – „Widok z góry” i „Wytyczne dotyczące obserwacji zachowań przez personel pierwszego kontaktu” – potrzebne są dwa dni szkolenia i pół dnia szkolenia online. Ponadto po wdrożeniu oczekuje się półdniowego nadzoru. Na koniec, w przypadku indywidualnego badania przesiewowego pod kątem radykalizacji postaw potrzebne są trzy dni (szkolenie online i bezpośrednie), a nadzór po wdrożeniu jest również wymagany w ramach dwóch półdniowych sesji.

⁽¹⁰⁵⁾ LLOYD, Extremist Risk Assessment, str. 16.

- Jeśli chodzi o IR46, szkolenie wydaje się krótsze, trwa ponad pół dnia. Obejmuje ono między innymi „tło sytuacyjne modelu, studia literatury, studia przypadków, porównanie z innymi modelami oraz sposób korzystania z wytycznych lub interpretacji możliwych wyników” ⁽¹⁰⁶⁾.
- W przypadku RADAR-iTE szkolenie jest również konieczne; koncentruje się ono na zasadach technicznych i etycznych. Uwzględniane są przepisy, których należy przestrzegać, proces gromadzenia danych i sama ocena. W przypadku tego instrumentu uwzględniono różnorodność źródeł informacji i ich wykorzystanie, starając się promować skuteczną procedurę mającą na celu dokładną ocenę ryzyka. W niektórych dokumentach system RISKANT został zgłoszony jako ramy zapewniające wsparcie dla policji, dające pewne wskazówki dotyczące działań przeciwko niektórym osobom powiązanim z brutalnym ekstremizmem.

W przypadku innych instrumentów, nawet jeśli nie zostały one omówione w niniejszym dokumencie, szkolenia nie są ustrukturyzowane. Na przykład w przypadku wielopoziomowych wytycznych Multi-Level Guidelines (MLG wersja 2) instrument ten może być używany bez specjalnego przeszkolenia, ponieważ można go realizować na różne sposoby. Narzędzia takie jak IVP (Identifying Vulnerable People) mogą w niedalekiej przyszłości obejmować formalne szkolenia. Ta różnorodność podejść potwierdza fakt, że szkolenia nie zostały formalnie opracowane dla wszystkich przypadków.

Poniżej przedstawiono niektóre typowe aspekty oferowanych szkoleń:

- Szkolenia są zazwyczaj związane z wykorzystaniem konkretnych instrumentów. Do tej pory nie przeprowadzono szerszych szkoleń koncentrujących się na wielu instrumentach i ich możliwościach.
- Szkolenia są krótkie.
- Podejście profesjonalnej oceny ustrukturyzowanej stanowi zwyczajowe ramy, w których opracowywane są instrumenty i sesje szkoleniowe. Połączenie zarówno profesjonalnej oceny, jak i czynników empirycznych związanych z brutalnym ekstremizmem jest powszechnym podejściem w przypadku większości instrumentów i kursów szkoleniowych.
- Studia przypadków są powszechnym elementem większości kursów szkoleniowych, a także nadzoru po wdrożeniu i/lub licencjonowaniu.

Prognozy na przyszłość

W ostatniej części dokumentu omówiono niektóre zalecenia i obszary, które należy zbadać w celu lepszego wykorzystania instrumentów oceny ryzyka.

Po pierwsze, wskazane wydaje się wypracowanie **wspólnej definicji koncepcji związanych z brutalnym ekstremizmem**. Brak porozumienia ma konsekwencje nie tylko dla rozwoju teorii, lecz także dla codziennej praktyki zawodowej. W związku z tym, mimo że instrumenty analizują często podobne czynniki, a ich cele są jednakowe, podstawowe koncepcje i ramy często się różnią. Mimo że narzędzia są zwykle opracowywane zgodnie z potrzebami krajowymi, konieczne jest ustalenie wspólnego języka.

Ponadto: **co mają mierzyć instrumenty?** Niektóre propozycje mają na celu identyfikację poziomów ryzyka, inne mają na celu ocenę ryzyka i czynników dynamicznych, a niektóre podejścia próbują przewidzieć prawdopodobieństwo wystąpienia przyszłych aktów przemocy. Rzeczywiste wyniki i konkretne cele są czymś, co warto wyjaśnić: ocena występowania ekstremistycznych idei i myśli to jedno, a próba przewidzenia przyszłych działań poprzez ustrukturyzowane oceny to drugie.

W zakresie **walidacji tych narzędzi** należy przede wszystkim ustalić, kto powinien być odpowiedzialny za taką walidację, ponieważ „wiele badań ewaluacyjnych zostało przeprowadzonych przez ich własnych autorów” ⁽¹⁰⁷⁾. Nawet jeśli walidacja psychometryczna instrumentów w kontekście więziennym wydaje się

⁽¹⁰⁶⁾ Ibidem, str. 21.

⁽¹⁰⁷⁾ Meloy i Gill, The lone-actor terrorist.

trudna, tak naprawdę „żaden z istniejących instrumentów oceny nie przeszedł walidacji w takim stopniu, jak narzędzia oceny w innych dziedzinach”⁽¹⁰⁸⁾. Czy można rozważyć walidację istniejących narzędzi w najbliższej przyszłości? Jaka jest rola osób opracowujących narzędzia w odniesieniu do takich procesów walidacji? Czy możliwe jest nadanie instrumentom większego rygoru metodologicznego? Jeśli tak, to w jaki sposób można to osiągnąć?

W związku z tym interesujące wydaje się rozważenie, czy przyszłe instrumenty ryzyka będą wykorzystywać czynniki empirycznie związane z brutalnym ekstremizmem. Z pewnością takie empiryczne podejście będzie wymagało badań, choćby po to, aby w lepszy sposób zrozumieć elementy bezpośrednio związane z niektórymi niepokojącymi zachowaniami. Poza tym, jeśli uznaje się, że ryzyko jest dynamiczne i zmienne, narzędzia muszą nadawać priorytet dynamicznym elementom i czynnikom, zamiast skupiać się na statycznych zmiennych, niezależnie od tego, jak istotne mogą być. Należy również rozważyć istnienie czynników ochronnych w odniesieniu do instrumentów, które ich nie przewidują.

Jedno z najważniejszych pytań związanych z **instrumentami oceny ryzyka** dotyczy potencjalnych korzyści płynących z takich narzędzi: **dlaczego ich potrzebujemy?** Zgodnie z modelami interwencji, takimi jak risk-need-responsivity⁽¹⁰⁹⁾, intensywność programów interwencyjnych powinna opierać się na wcześniejszych ocenach ryzyka. W tym przypadku na precyzyjnej ocenie może zyskać skuteczna terapia mająca na celu zmniejszenie ryzyka i odejście od stosowania przemocy związanej z ekstremizmem. Ponadto programy muszą być ukierunkowane na wyraźne cele (brak empatii, tolerancja wobec przemocy, antyspołeczne cechy osobowości itp.). Pod tym względem oceny mogą odgrywać kluczową rolę w dostarczaniu obrazu społecznego, poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego funkcjonowania danej osoby.

W związku z powyższym pojawiają się pewne pytania dotyczące przyszłości: Czy obecne programy opierają się na identyfikacji konkretnych celów psychologicznych? Czy ryzyko jest oceniane w celu podjęcia decyzji o intensywności działań demobilizacyjnych? Czy propozycje psychologiczne opierają się na skutecznych ocenach?

Poza tym wydaje się oczywiste, że wszystkie oceny będą prowadzić do pewnego rodzaju decyzji, nie tylko w zakresie programów resocjalizacyjnych, lecz także dotyczących alokacji i innych środków w zakresie bezpieczeństwa. Czy istniejące instrumenty dostarczają wystarczających i dokładnych informacji do podejmowania takich decyzji? A co jeszcze ważniejsze, czy oceny są regularnie przeprowadzane na potrzeby aktualizacji zachodzących zmian?

I wreszcie: **jak wygląda wymiana informacji między poszczególnymi krajami?** Jakie ustalenia i usprawnienia są udostępniane i omawiane? Czy uzgodniliśmy „wskaźniki osiągnięć”, które pozwalają stwierdzić, co dobrze funkcjonuje, a co nie w procesie oceny ryzyka?

Podsumowując, oto kilka **zaleceń** i konkretnych **prognoz na przyszłość**:

1. Konieczna jest pewna walidacja instrumentów, choćby po to, aby poznać ograniczenia dotyczące otoczenia (głównie więzienia) i populacji będącej przedmiotem zainteresowania (sprawcy brutalnych przestępstw ekstremistycznych). Mimo że najczęstsza krytyka dotyczy braku walidacji psychometrycznej, należy również podkreślić ograniczenia w tym zakresie. Ocena i interwencja w więzieniu nie zawsze są zgodne z metodologią matematyczną. Niezawodność narzędzi wymaga jednak dokładniejszego omówienia.
2. Należy sprecyzować grupy docelowe: terroryści, zradykalizowani osadzeni, podatni osadzeni, osadzeni zajmujący się rekrutacją, zagrożeni osadzeni itp. Wydaje się wskazane, aby nie używać jednego instrumentu dla wszystkich profili. Jeśli mają być używane te same narzędzia, konieczne będzie oddzielenie czynników ryzyka i zobrazowanie różnych profili.
3. Najważniejsze kwestie dotyczą tego, którzy specjaliści są odpowiedzialni za ocenę, kiedy jest ona przeprowadzana i jaki jest cel takich narzędzi – obecnie nie jest to całkowicie jasne.
4. Programy demobilizacji powinny czerpać z wcześniejszych ocen ryzyka. W rzeczywistości poziomy ryzyka i potrzeby kryminogenne są elementami, które należy wziąć pod uwagę podczas

⁽¹⁰⁸⁾ RTI International, Countering Violent Extremism, str. 35.

⁽¹⁰⁹⁾ Andrews i Bonta, The psychology.

przeprowadzania interwencji. Wydaje się, że istnieje niewielki związek między ocenami a programami.

5. Większość instrumentów od lat była wdrażana w kontekście więziennictwa. Konieczne jest jednak uwzględnienie zewnętrznych elementów wyzwalających i kontekstu społecznego jako przyszłego otoczenia, do którego dana osoba powróci.
6. Szkolenia są istotne, aby wyjaśnić naturę, czynniki, cele i rodzaje oceny. Należy również określić odpowiedzialnych specjalistów: role funkcjonariuszy więziennych, psychologów i/lub pracowników ochrony nie są dość precyzyjne.
7. Osoby opracowujące, autorzy i pracownicy administracji więziennej muszą dzielić się swoją pracą z badaczami i uniwersytetami. Może to być skuteczny sposób na zwiększenie dokładności i realizację działań walidacyjnych, które nie są łatwe do przeprowadzenia jedynie przez personel więzienny.
8. Ważna jest stała wymiana informacji między specjalistami – potrzebne jest omówienie tego, co funkcjonuje prawidłowo, a co nie, jakie są osiągnięcia i w jaki sposób używa się danych narzędzi. Kluczowa jest tu rola RAN lub EuroPris jako dobrze znanych sieci europejskich.
9. Należy omówić i zająć się pewnymi praktycznymi kwestiami, m.in.: sposoby i okoliczności korzystania z instrumentów, inteligentne wykorzystanie informacji wrażliwych, wymaganie aktualizacji takich informacji, a także konkretna praca wykonywana przez pracowników pierwszego kontaktu. Jest to ściśle związane z nastawieniem na to, „co dobrze funkcjonuje”, i wyjaśnieniem zamierzonych celów.
10. Ponieważ brutalny ekstremizm stawia nowe wyzwania przed wszystkimi państwami członkowskimi UE, warto podjąć wysiłki mające na celu opracowanie europejskiego instrumentu oceny ryzyka, uwzględniającego konkretne potrzeby poszczególnych krajów.

Warto także przeczytać

Osoby zainteresowane pogłębieniem wiedzy na temat oceny ryzyka w więzieniach mogą zapoznać się z poniższymi opracowaniami:

- Monahan, J. (2012). The individual risk assessment of terrorism. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18(2), 167–205. <https://doi.org/10.1037/a0025792>
- Roberts, K. i Horgan, J. (2008). Risk assessment and the terrorist. *Perspectives on Terrorism*, 2(6), 3–9. <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/38>
- Silke, A. (2014). Risk assessment of terrorist and extremist prisoners. W A. Silke (Ed.), *Prisons, terrorism and extremism: Critical issues in management, radicalisation and reform* (str. 108–121). Routledge.

Bibliografia

Ambos, K. (28 maja 2020). *The terrorist as a „potentially dangerous person”: The German counterterrorism regime*. Just Security. <https://www.justsecurity.org/70264/the-terrorist-as-a-potentially-dangerous-person-the-german-counterterrorism-regime/>

Andrews, D. i Bonta, J. (2006). *The psychology of criminal conduct* (4. wydanie). LexisNexis.

Borum, R. (2015). Assessing risk for terrorism involvement. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2(2), 63–87. <https://doi.org/10.1037/tam0000043>

Bundeskriminalamt. (2 lutego 2017). *Presseinformation: Neues Instrument zur Risikobewertung von potentiellen Gewaltstraftätern RADAR-iTE (regelbasierte Analyse potentiell destruktiver Täter zur Einschätzung des akuten Risikos – islamistischer Terrorismus)*. Bundeskriminalamt. https://www.bka.de/DE/Presse/Listenseite_Pressemitteilungen/2017/Presse2017/170202_Radar.html

Council of Europe. (2016). *Draft Council of Europe Handbook for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism*. Directorate General I - Human Rights and Rule of Law. Strasburg (październik 2016).

Dean, G. i Pettet, G. (2017). The 3 R's of risk assessment for violent extremism. *Journal of Forensic Practice*, 19(2), 91–101. <https://doi.org/10.1108/JFP-07-2016-0029>

European Commission. (2016). *Violent Extremism Risk Assessment, wydanie 2 poprawione (VERA-2R)* Pressman, Rinne, Duits, Flockton (2016). https://ec.europa.eu/home-affairs/node/11702_en

Flade, F. (12 czerwca 2017). *So funktioniert das Radar für radikale Islamisten*. Welt. <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus165451390/So-funktioniert-das-Radar-fuer-radikale-Islamisten.html>

Flade, F. (6 czerwca 2018). Germany's risk assessment tool for jihadists. Florian Flade. <https://ojihad.wordpress.com/2018/06/18/germanys-risk-assessment-tool-for-jihadists/>

Guy, L. S., Packer, I. K. i Warnken, W. (2012). Assessing risk of violence using structured professional judgment guidelines. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 12(3), 270–283. <https://doi.org/10.1080/15228932.2012.674471>

Hart, S. D. i Logan, C. (2011). Formulation of violence risk using evidence based assessments: The structured professional judgment approach. In P. Sturmey i McMurran, M. (Eds.), *Forensic case formulation* (str. 83–106). Wiley Blackwell.

- Herrington, V. i Roberts, K. (2012). Risk assessment in counterterrorism. In U. Kumar i Mandal, M. K. (Eds), *Countering terrorism: Psychosocial strategies* (str. 282–305). SAGE Publications.
- Herzog-Evans, M. (2018). A comparison of two structured professional judgment tools for violent extremism and their relevance in the French context. *European Journal of Probation*, 10(1), 3–27. <https://doi.org/10.1177/2066220317749140>
- Itälunni, J. (2018). *Development of the RADAR-iTE instruction card for operational and educational purposes*. THESEUS, str. 22–24. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018061213687>
- Itälunni, J. i Frisk, I. (27 listopada 2018). *Creating an instruction card for RADAR-iTE*. Laurea Journal. <https://journal.laurea.fi/creating-an-instruction-card-for-radar-ite/>
- Knudsen, R. A. (2018). Measuring radicalisation: Risk assessment conceptualisations and practice in England and Wales. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 12(1), 37–54. <https://doi.org/10.1080/19434472.2018.1509105>
- Lloyd, M. (11 marca 2019). *Extremist risk assessment: A directory (pełny raport)*. Centre for Research and Evidence on Security Threats. <https://crestresearch.ac.uk/resources/extremism-risk-assessment-directory/>
- Lloyd, M. i Dean, C. (2011). *ERG 22+ structured professional guidelines for assessing risk of extremist offending*. Ministry of Justice, England and Wales: National Offender Management Service. Offender Services and Interventions Group [non-communicable].
- Lloyd, M. i Dean, C. (2015). The development of structured guidelines for assessing risk in extremist offenders. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2(1), 40–52. <https://doi.org/10.1037/tam0000035>
- Logan, C. (2017). Reporting structured professional judgement. In S. Brown, Bowen, E. i Prescott, D. (Eds), *The forensic psychologist's report writing guide* (str. 82–93). Routledge.
- Logan, C. i Lloyd, M. (2018). Violent extremism: A comparison of approaches to assessing and managing risk. *Legal & Criminological Psychology*, 24(1). <https://doi.org/10.1111/lcrp.12140> (str. 3)
- Meloy, J. R. i Gill, P. (2016). The lone-actor terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, 3(1), 37–52. <https://doi.org/10.1037/tam0000061>
- Monahan, J. (2015). *The individual risk assessment of terrorism: Recent developments*. Virginia Public Law and Legal Theory Research Paper No. 57. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2665815>
- Politie Nederland. (2017). *Islamitisch Radicaliseringsmodel*.
- Powis, B., Randhawa, K. i Bishopp, D. (2019). An examination of the structural properties of the Extremism Risk Guidelines (ERG22+): A structured formulation tool for extremist offenders. *Terrorism and Political Violence*. <https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1598392>
- Radicalisation Awareness Network (RAN) (2019). *Preventing radicalisation to terrorism and violent extremism. Prison and probation interventions*. RAN Collection of Approaches and Practices, Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/prison-and-probation-interventions_en.pdf
- Radicalisation Awareness Network (RAN) (2018). *Developing, implementing and using risk assessment for violent extremist and terrorist offenders*. Ex Post Paper, Radicalisation Awareness Network. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-p-and-p/docs/ran_pp_developing_implementing_using_risk_assessment_brussels_09-10_07_2018_en.pdf
- RTI International. (2018). *Countering violent extremism: The application of risk assessment tools in the criminal justice and rehabilitation process. Literature review*. RTI International. https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/OPSR_TP_CVE-Application-Risk-Assessment-Tools-Criminal-Rehab-Process_2018Feb-508.pdf
- R2PRIS. (2020). *RRAP Radicalisation Risk Assessment in Prisons Toolset*. <http://www.r2pris.org/rrap-radicalisation-risk-assessment-in-prisons-toolset.html>

Schwarzl, K. (10 lipca 2017). *Final paper of risk assessment tools*. EuroPris Radicalisation Expert Group. <https://www.europris.org/file/final-paper-on-risk-assessment-tools/> (str. 1–5)

van der Heide, L. i Schuurman, B. W. (2018). *Re-Integratie van delinquenten met een extremistische achtergrond: Evaluatie van de Nederlandse aanpak*. Institute of Security and Global Affairs. <https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/governance-and-global-affairs/re-integrating-jihadist-extremists>

van der Heide, L., van der Zwan, M. i van Leyenhorst, M. (2019). *The practitioner's guide to the galaxy – A comparison of risk assessment tools for violent extremism*. International Centre for Counter-Terrorism - The Hague (ICCT). <https://icct.nl/publication/the-practitioners-guide-to-the-galaxy-a-comparison-of-risk-assessment-tools-for-violent-extremism/>

O autorach

Carlos Fernandez jest hiszpańskim psychologiem więziennym i współautorem hiszpańskiego programu więziennego na rzecz odchodzenia od przemocy oraz późniejszego instrumentu oceny ryzyka. Jest członkiem zespołu ekspertów unijnej sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw i szkoleniowcem w ramach programu HELP Rady Europy. Jest współliderem projektu partnerskiego w Turcji w zakresie postępowania z terrorystami i ma doświadczenie w Europie i regionie MENA w zakresie sprawniejszego postępowania ze zradykalizowanymi więźniami i określonymi grupami w kontekście więziennym.

Fernando de Lasala jest hiszpańskim psychologiem więziennym i członkiem zespołu ekspertów unijnej sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. Jest ekspertem UE w ramach projektu partnerskiego w Turcji w zakresie postępowania z terrorystami i niebezpiecznymi sprawcami przestępstw w więzieniach oraz zapobiegania radykalizacji postaw. W 2013 roku zdobył nagrodę *Victoria Kent National Research Award* za prace badawcze nad oceną ryzyka i leczeniem przestępców psychopatycznych.

WIĘCEJ INFORMACJI NA TEMAT UE

W Internecie

Informacje na temat Unii Europejskiej w językach urzędowych UE można znaleźć na stronie internetowej: https://european-union.europa.eu/index_pl

Publikacje UE

Publikacje UE można pobrać lub zamówić bezpłatnie bądź odpłatnie na stronie: <https://op.europa.eu/pl/web/general-publications/publications>. Wiele bezpłatnych publikacji można otrzymać po skontaktowaniu się z Europe Direct lub lokalnym centrum informacyjnym (patrz https://european-union.europa.eu/contact-eu_pl).

Przepisy UE i dokumenty

Wszystkie akty prawne UE od 1952 roku we wszystkich językach urzędowych można znaleźć w serwisie EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

Otwarte dane z UE

Na stronie Europejskiego Portalu Danych (<https://data.europa.eu/pl>) można znaleźć bazy danych z UE. Można je pobrać i korzystać z nich bezpłatnie, zarówno w celach komercyjnych, jak i niekomercyjnych.

Radicalisation Awareness Network

Publications Office
of the European Union